

УДК 378.091.33-027.22:364-78]:061.2

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2026-1.21>**Людмила РОМАНЕНКОВА**

кандидат педагогічних наук, доцент,

директор,

Запорізька обласна громадська організація «Флоренс»

lromanen@ukr.net

ORCID: 0009-0002-2303-1865

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Анотація. Мета статті полягає в аналізі та представленні спектру можливостей надання соціально-психологічних послуг і перспектив взаємодії громадських організацій у роботі з дітьми з особливими потребами на прикладі роботи громадської організації ЗОГО «Флоренс». **Методологія** дослідження ґрунтується на поєднанні системного, компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів, що дає змогу цілісно осмислити перспективи роботи громадських організацій з родинами, в яких виховуються діти з особливими потребами. Також використано комплекс теоретичних методів (аналіз і синтез наукової літератури, аналіз і узагальнення зарубіжного та власного досвіду діяльності громадської організації), які дали змогу визначити можливості надання соціально-психологічних послуг і перспектив взаємодії громадських організацій у роботі з дітьми з особливими потребами. **Наукова новизна** полягає в тому, що на основі аналізу наукової літератури й опрацювання досвіду колег розроблено систему занять, спрямованих на психічний, ментальний і фізичний розвиток дітей з особливими потребами. Систематизовано вітчизняний і зарубіжний досвід у контексті діяльності громадської організації в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. **Висновки.** Аналіз досвіду роботи громадської організації з дітьми з особливими потребами та їхніми батьками дав змогу визначити низку позитивних аспектів, а також певні недоліки в роботі громадської організації. Загалом визначено, що діяльність громадських організацій у сфері підтримки дітей з особливими освітніми потребами є важливим додатковим ресурсом у реалізації соціальної політики держави. Залучення цього ресурсу буде перспективним за умови розширення співпраці з державними структурами та інтеграції таких організацій у систему бюджетного фінансування.

Ключові слова: громадська організація, діти з особливими потребами, соціалізація, інклюзія, практика студентів.

Lyudmyla ROMANENKOVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Director,

Zaporizhzhia Regional Public Organization Florence

lromanen@ukr.net

ORCID: 0009-0002-2303-1865

PECULIARITIES OF THE WORK OF PUBLIC ORGANIZATIONS WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (BASED ON PRACTICAL EXPERIENCE)

Abstract. The purpose of this article is to analyze and present the range of opportunities for providing social and psychological services and the prospects for interaction of public organizations in working with children with special needs, exemplified by the work of the public organization ZRPO "Florence". The research **methodology** is based on a combination of systemic, competency-based, and person-centered approaches, which allows for a comprehensive understanding of the prospects for public organizations' work with families raising children with special needs. A set of theoretical methods has also been employed (analysis and synthesis of scientific literature, analysis and generalization of foreign and domestic experience of public organizations), which enabled the identification of opportunities for providing social and psychological services and the prospects for collaboration of public organizations in working with children with special needs. **The scientific novelty** lies in the development of a system of activities aimed at the mental, cognitive, and physical development of children with special needs based on the analysis of scientific literature and the processing

© Л. Романенкова, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

of colleagues' experiences. The domestic and foreign experiences have been systematized in the context of the activities of public organizations working with children who have special educational needs.

Conclusions. *The analysis of the experience of the public organization working with children with special needs and their parents has allowed for the identification of several positive aspects as well as certain shortcomings in the organization's work. Overall, it has been determined that the activities of public organizations in supporting children with special educational needs represent an important additional resource in the implementation of the state's social policy. Engaging this resource will be promising provided there is an expansion of cooperation with state structures and integration of such organizations into the budget financing system.*

Key words: *public organization, children with special needs, socialization, inclusion, student practice.*

Постановка проблеми. Актуальність діяльності держави та громадських організацій щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами зумовлена необхідністю забезпечення рівних прав і можливостей для всіх членів суспільства. Діти з особливостями розвитку дуже вразливі до соціальної ізоляції, дискримінації та недостатнього доступу до якісної освіти й соціальних послуг. Узгоджена взаємодія державних структур і громадських організацій сприяє створенню інклюзивного середовища, у якому такі діти можуть повноцінно розвиватися, реалізовувати власний потенціал та інтегруватися в суспільство. Це не лише підтримує їхній особистісний розвиток і підвищує якість життя, але й сприяє формуванню більш толерантного, гуманного та справедливого суспільства.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Проблематика інклюзивної освіти широко представлена в сучасних наукових педагогічних дослідженнях. У межах статті доцільно звернутися до таких досліджень: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець «Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі» [4]; А. Колупаєва, Т. Таранченко «Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі» [6]; І. Малишевська «Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища» [8]; Т. Скрипник «Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху» [10]; О. Денисюк, Н. Титаренко «Удосконалення організації інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: кроки реформи, індикатори впровадження» [3]; Г. Білавич «Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами крізь вимір сьогодення» [1]; Ю. Шевченко «Соціалізація дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти в Україні» [11].

Також розроблена значна кількість методичних рекомендацій, присвячених питанням

інклюзії, соціалізації та корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [2; 5; 10; 12].

Мета статті полягає в аналізі та представленні спектру можливостей надання соціально-психологічних послуг і перспектив взаємодії громадських організацій у роботі з дітьми з особливими потребами на прикладі роботи громадської організації ЗОГО «Флоренс».

Виклад основного матеріалу. У 2008 році Запорізька обласна громадська організація «Флоренс» (ЗОГО «Флоренс») започаткувала програму «Кенгуру» для дітей з особливими освітніми потребами. Передумовою створення цього напрямку діяльності стала участь Запорізького національного університету (ЗНУ) в україно-німецькому проєкті «Вчимося і працюємо разом» у 2001–2003 навчальних роках.

У проєкті, що тривав протягом двох років, взяли участь викладачі Запорізького національного університету та Університету Магдебург-Стендаль (по двоє осіб з кожного закладу), директор інтегрованого дитячого садка «Кушельхаус» (м. Магдебург), 12 німецьких і 12 українських студентів, 12 батьків, а також 12 фахівців Запорізької міської служби соціальної допомоги.

Оскільки викладачі ЗНУ також здійснювали професійну діяльність у межах Запорізької обласної громадської організації «Флоренс», було ухвалено рішення про відкриття програми для дітей з особливими освітніми потребами в структурі громадської організації з урахуванням знань і практичних умінь, набутих під час реалізації проєкту.

Крім того, кілька студентів – учасників проєкту – у подальшому стали співробітниками програми для дітей з особливими освітніми потребами в межах діяльності цієї організації. Результати проєкту були узагальнені й висвітлені в методичному посібнику «Спонукай, але не примушуй!»

Програма «Кенгуру» в ЗОГО «Флоренс» була спрямована на навчання батьків. Співробітники організації, використовуючи відповідні методичні матеріали, проводили індивідуальні заняття з дітьми вдома в присутності батьків. Метою цих занять було навчити батьків самостійно займатися з дітьми за різними напрямками: розвиток дрібної та великої моторики, мовлення, виконання фізичних вправ і навчання навичок самообслуговування. Цей досвід був адаптований з програми «Мауглі» німецького інтегрованого дитячого садка «Кушельхауз» (річні звіти 2008–2010 навчальних років [9]).

Важливо зазначити, що дворічний досвід цієї роботи засвідчив невисоку її ефективність, а саме: замість навчання батьки намагалися під час занять трохи відпочити, зайнятися іншими справами; коли дітям щось не подобалося, вони тікали до батьків; батьки дозволяли дітям усе, тому встановити рамки навчальних занять не завжди вдавалося (річні звіти 2008–2010 навчальних років) [9]. У зв'язку з цим адміністрацією та спеціалістами центру «Флоренс» було прийнято спільне рішення створити групу денного перебування дітей з особливими потребами віком від 1-го до 7-ми років – «Кенгуру». Учасники цієї групи мали різні діагнози: РАС, синдром Дауна, гіперактивність, ЗПР тощо.

Пізніше (у 2012–2021 навчальних роках) з'явилася програма «Кенгурятко», метою якої була індивідуальна робота з дітьми з особливими освітніми потребами. Робота проходила на базі лікувальної лабораторії при факультеті соціальної педагогіки та психології ЗНУ (річні звіти 2012–2021 навчальних років) [9].

У програмі «Кенгуру» одночасно брали участь 10–15 дітей. Крім того, надавалися консультаційні послуги сім'ям і дітям, які не відвідували центр безпосередньо. Такі послуги включали діагностику, консультації для батьків з питань виховання, розроблення індивідуального плану роботи з дитиною тощо. Нині кількість сімей, охоплених програмою, різко скоротилася. У період активних воєнних дій у програмі беруть участь не більше 6-ти дітей.

Кількість штатних працівників на групу з 10–15 дітей становила 4 особи: два соціальні педагоги, фізреабілітолог і помічник вихователя. Додатково залучалися логопед і музичний

працівник. Наявність різнопрофільних спеціалістів давала змогу одночасно проводити різні форми індивідуальної та групової роботи.

Під час відвідування дітьми заходів поза межами центру на одну дитину припадав один дорослий. Це стало можливим завдяки студентам, які проходили практику в ЗОГО «Флоренс», а також за потреби шляхом залучення працівників з інших програм чи проєктів. У такий спосіб діти мали змогу відвідувати різні локації, а організація таких заходів сприяла їхній соціалізації та гуманізації суспільства. Наразі багато видів діяльності скорочено через безпекові ризики.

Як приклад наведемо кількісні та якісні показники діяльності програми «Кенгуру» за 2016–2017 роки (річний звіт 2016–2017 навчального року) [9]. Протягом року програму відвідували 22 дитини (завдяки ротации в групі одночасно перебувало не більше 10–15 дітей). Було проведено 14 індивідуально-діагностичних консультацій, 203 групових занять та 390 індивідуальних, 14 сеансів клоунотерапії, 5 сеансів іпотерапії (катання на конях), 32 відвідування басейну, 38 занять з музичної терапії та 70 занять з логопедом.

Також протягом року були організовані прогулянки на дитячі майданчики м. Запоріжжя (Олександрівський сквер), до гіпермаркету «Ашан», на каскад фонтанів «Радуга», до Дубового гаю, на Дитячу залізницю, до бібліотеки ім. Андросова, театру юного глядача й ТРЦ «Аврора». Усі ці заходи сприяли подоланню дитячих страхів. Завдяки таким виїздам деякі діти перестали боятися користуватися громадським транспортом і почали частіше відвідувати людні місця.

Позитивним аспектом роботи програми була залученість дітей з різними діагнозами. Вони доповнювали одне одного, взаємодіяли та підтримували, що сприяло їхній успішній соціалізації. Протягом останніх 10–15 років кількість дітей із синдромом Дауна в програмі «Кенгуру» скоротилася до нуля. Це пов'язано з тим, що таких дітей почали приймати заклади дошкільної освіти для дітей з нормативним розвитком, територіальні центри й соціальні служби. Нині більшість учасників програми має діагнози розладів аутистичного спектра (РАС), гіперактивності й затримки психічного розвитку (ЗПР).

Діяльність програми «Кенгуру» спрямована на забезпечення всебічного розвитку дитини з особливими освітніми потребами відповідно до її задатків, здібностей, рівня знань і вмінь. Особлива увага приділяється індивідуальним заняттям з формування базових математичних і граматичних понять, корекції мислення, пам'яті та уваги, набуттю життєвого й соціального досвіду, а також навчанню навичок самообслуговування. Майже всі діти, які вперше потрапляють до програми «Кенгуру», не вміють самостійно їсти, одягатися, прибирати за собою чи користуватися туалетом. Проте до кінця року практично всі діти опановують основні навички самообслуговування.

Щодня в Центрі проводяться групові заняття за п'ятьма напрямками: конструювання, розфарбовування, ліплення, аплікація та ляльковий театр. Станом на 2025 рік усі заняття організовуються в такому ж режимі. Протягом року діти проходять курси оздоровчого й реабілітаційного масажу, лікувальної фізкультури (ЛФК), беруть участь у спортивних заняттях, а також відвідують заняття з логопедом і музичним терапевтом. Наразі через невелику кількість дітей відсутня можливість додатково залучати музичного терапевта. Перед денним сном раніше застосовувалася казкотерапія, яка позитивно впливала на психічний розвиток дітей. Щотижневе відвідування басейну також не лише сприяло психічному та емоційному розвитку дітей, але й позитивно впливало на їхній фізичний стан. Однак зазначені види діяльності (денний сон і відвідування басейну) сьогодні неможливі з об'єктивних причин.

У Центрі традиційно відзначаються свята з нагоди днів народження дітей, Осені, Нового року, Різдва та Великодня. Святкові вистави готують студенти. У програмі «Кенгуру» також функціонує живий куточок, а на дитячому майданчику діти вирощують квіти. Набуті в процесі занять уміння та навички надалі активно використовуються дітьми в повсякденному житті.

ЗОГО «Флоренс» щорічно організовує інтегративний концерт «Світ великих сердець» для мешканців м. Запоріжжя та області. Зокрема, у 2019 році організація відзначила 10-річний ювілей цього святкового інтегративного заходу. Концерт розпочався з брифінгу за участю представників міської та обласної

адміністрацій, організаторів заходу й засобів масової інформації. Метою зустрічі було обговорення питань взаємодії державних і громадських організацій у сфері інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство.

У спільних творчих номерах на сцену виходили діти з інвалідністю разом з нормативними школярами. Загалом на святковий захід було запрошено понад 300 гостей: учнів загальноосвітніх шкіл міста, вихованців шкіл-інтернатів міста й області, клієнтів територіальних відділень надання соціальних послуг, а також мешканців Запоріжжя. Свої творчі номери підготували 150 учнів і вихованців шкіл, шкіл-інтернатів і шкіл мистецтв.

Вагомим досягненням став дозвіл батьків вихованців програми «Кенгуру» ЗОГО «Флоренс» на участь дітей у концерті. Малюки змогли подолати власні страхи, і всі без винятку вийшли на велику сцену, більшість – уперше.

*«Концерт нам з дружиною дуже сподобався! Час від часу виникало відчуття кому в горлі. І це не тільки під час виступу мого сина, але й дивлячись на інших дітей. Вони такі талановиті!»
(батьки)*

Загалом за 10 років у святі взяли участь 413 волонтерів; 699 хлопців і дівчат виступили на сцені; було представлено 119 творчих номерів; захід відвідали 3 303 глядачі з міста та області; організовано 288 ігрових станцій перед концертом, на яких учасники отримували солодощі, канцелярське приладдя, іграшки тощо (річний звіт 2018–2019 навчального року) [9].

З 2008 року й до сьогодні Центр «Флоренс» надав послуги 380 сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами (річні звіти за 2008–2024 роки) [9]. У 2008–2010 роках у межах програми «Кенгуру» було створено батьківський клуб. Матері мали змогу відвідувати його тоді, коли діти перебували в програмі на умовах неповного робочого дня. Окрім занять із спеціалістами, батьки надавали одне одному підтримку, фактично сформувавши групу взаємодопомоги. Після того як ЗОГО «Флоренс» розпочав прийом дітей на повний день,

більшість батьків вийшла на роботу, внаслідок чого діяльність клубу була припинена (річні звіти 2008–2010 навчальних років) [7].

ЗОГО «Флоренс» систематично бере участь у організації та проведенні конференцій, семінарів і круглих столів для батьків і фахівців соціальної сфери, де співробітники організації виступають з доповідями, повідомленнями та проводять тренінги. Зокрема, у 2013–2014 навчальному році працівники взяли участь у таких заходах:

- студентській міжнародній науково-практичній інтернет-конференції Глухівського національного педагогічного університету на тему «Теорія та практика використання технологій соціальної терапії в роботі з дітьми з особливими потребами»;

- конференції в Запорізькому національному університеті на тему «Фізичний розвиток дитини із синдромом Дауна»;

- семінарі-практикумі для батьків, присвяченому інклюзивній освіті дітей з особливими потребами у Вальдорфській школі м. Запоріжжя;

Всеукраїнський форум «Батьки за раннє втручання в Україні» [9].

Організація також постійно працює над підвищенням кваліфікації співробітників шляхом здобуття додаткової освіти, участі в семінарах, конференціях і вебінарах. У середньому кожен працівник щорічно відвідує 2–3 заходи з підвищення кваліфікації.

Серед партнерів у проведенні зазначених та інших заходів варто відзначити такі організації: фонд «Дитина з майбутнім», ЗОГО «Аутизм. Свідоме батьківство», ОО «Прометей», НГО «Лікарняні клоуни. Сміхоноси», «Менонітський сімейний дім» (Україна), “Kindervorderverk” (Німеччина), “Community Supportive Care Society” (Канада).

Висновки. У контексті викладених форм і методів роботи з дітьми з особливими

освітніми потребами та їхніми сім'ями, співпраці із закладами вищої та середньої освіти, соціальними структурами та суспільством загалом можна зробити низку висновків щодо діяльності ЗОГО «Флоренс».

До позитивних аспектів діяльності організації належать невелика кількість дітей у межах програми одночасно; оптимальне співвідношення кількості дітей і спеціалістів; різноманіття видів діяльності як у межах програми, так і в громаді; ефективна соціалізація дітей і просвітницька робота з батьками; залучення студентів-практикантів як важливого додаткового ресурсу; систематичне підвищення кваліфікації співробітників; мінімізація паперової бюрократичної роботи; гнучкість у прийнятті управлінських рішень у межах однієї організації; сприяння гуманізації суспільства.

Водночас громадська організація стикається з низкою труднощів, передусім фінансового характеру, оскільки забезпечення діяльності покладається переважно на власні ресурси. Багато часу йде на написання грантових заявок, проведення фандрайзингових заходів, пошук партнерів і спонсорів. Також спостерігається проблема професійного вигорання працівників, які працюють з дітьми з особливими потребами. У середньому через п'ять років роботи співробітники залишають програму «Кенгуру». Ймовірно, подібні тенденції притаманні й іншим громадським організаціям соціального спрямування.

Діяльність громадських організацій у сфері підтримки дітей з особливими освітніми потребами є важливим додатковим ресурсом у реалізації соціальної політики держави. Перспективним напрямом подальшого розвитку є розширення співпраці з державними структурами та інтеграція таких організацій у систему бюджетного фінансування за умови відповідності встановленим вимогам до діяльності неурядових організацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білавич Г., Мальона С., Костащук Я. Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами крізь вимір сьогодення. Молодь і ринок. 2021. № 19 (195). С. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243884>.
2. Гудим І. Технології соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді з особливими освітніми потребами. Вісник НАПН України. 2025. № 7 (2). С. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7222>.
3. Денисюк О., Титаренко Н. Удосконалення організації інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: кроки реформи, індикатори впровадження. Освітня аналітика України. 2020. Вип. 4. С. 60–69. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-4-60-69>.

4. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі: навчально-методичний посібник / Н. Ярмола та ін. Київ: ІСПП імені М. Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
5. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник. Київ: ІСПП імені М. Ярмаченка НАПН України, 2023. 232 с.
6. Колупаєва А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2019. 304 с.
7. Корекційна педагогіка: навчальний посібник / укл.: М. Олійник, С. Мединський, А. Окопний, Л. Тимчук. Чернівці, 2021. 180 с.
8. Малишевська І. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Умань: «ВПЦ» Візаві, 2018. 386 с.
9. Річні звіти. 2008–2024 навчальні роки. ЗОГО «Флоренс». URL: <http://florence.pp.ua>.
10. Скрипник Т. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.
11. Шевченко Ю. Соціалізація дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти в Україні. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 9 (2). С. 280–289.
12. Ярмола Н., Квітка Н., Лапін А., Коваль-Бардаш Л. Організація інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. Київ: ІСПП імені М. Ярмаченка НАПН України, 2023. 143 с.

REFERENCES:

1. Bilavych H., Malona S., Kostashchuk Ya. (2021). Inklusivne navchannia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy kriz vymir sohodennia [Inclusive education of children with special educational needs through the dimension of the present time]. *Molod i rynek*. No. 19 (195). P. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243884> [in Ukrainian].
2. Hudym I. (2025). Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoho suprovodu ditei ta molodi z osoblyvymy osvitynymi potrebamy [Technologies of social and pedagogical support of children and youth with special educational needs]. *Visnyk NAPN Ukrainy*. No. 7 (2). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7222> [in Ukrainian].
3. Denysiuk O., Tytarenko N. (2020). Udoskonalennia orhanizatsii inkluzyvnoi osvity dlia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy: kroky reformy, indykatory vprovadzhennia [Improving the organization of inclusive education for children with special educational needs: reform steps and implementation indicators]. *Osvitnia analityka Ukrainy*. Vol. 4. P. 60–69. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-4-60-69> [in Ukrainian].
4. Yarmola N. et al. (2020). Dity z osoblyvymy osvitynymi potrebamy u zahalnoosvitnomu prostori [Children with special educational needs in the general educational space]. Kyiv: ISPP imeni M. Yarmachenka NAPN Ukrainy. 208 p. [in Ukrainian].
5. Kolupaieva A., Taranchenko O. (2023). Inkluziia: pokrokovy dlia pedahohiv [Inclusion: step by step for teachers]. Kyiv: ISPP imeni M. Yarmachenka NAPN Ukrainy. 232 p. [in Ukrainian].
6. Kolupaieva A., Taranchenko O. (2019). Navchannia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v inkluzyvnomu sere dovys hchi [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment]. Kharkiv: Ranok. 304 p. [in Ukrainian].
7. Oliinyk M., Medynskyi S., Okopnyi A., Tymchuk L. (Comp.) (2021). Korektsiina pedahohika [Corrective pedagogy]. Chernivtsi. 180 p. [in Ukrainian].
8. Malyshevska I. (2018). Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky fakhivtsiv psykhologopedahohichnoho profilu do roboty v umovakh inkluzyvnoho osvithnoho sere dovys hcha [Theoretical and methodological foundations of training specialists of psychological and pedagogical profile to work in an inclusive educational environment]. Uman: VPC Vizavi. 386 p. [in Ukrainian].
9. Richni zvity ZOHO “Florens” (2008–2024). [Annual reports of the Florence NGO]. Retrieved from: <http://florence.pp.ua> [in Ukrainian].
10. Skrypnyk T. (2019). Dity z autyzmom v inkluzii: stsenarii uspikhu [Children with autism in inclusion: scenarios of success]. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University. 208 p. [in Ukrainian].
11. Shevchenko Yu. (2017). Sotsializatsiia ditei z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzyvnoi osvity v Ukraini [Socialization of children with special needs in the conditions of inclusive education in Ukraine]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky*. Vol. 9 (2). P. 280–289 [in Ukrainian].
12. Yarmola N., Kvitka N., Lapin A., Koval-Bardash L. (2023). Orhanizatsiia inkluzyvnoho osvithnoho sere dovys hcha v zakladakh doshkilnoi osvity [Organization of an inclusive educational environment in preschool education institutions]. Kyiv: ISPP imeni M. Yarmachenka NAPN Ukrainy. 143 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 31.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.03.2026